

Козубовська Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
kozub@hotmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-5562-0472>

Палкуш Віталія Петрівна

аспірант
кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
palkushvitaliia@gmail.com

Товканець Оксана Сергіївна

доктор педагогічних наук, доцент
кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
oksana.tovkanets@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-4438-0167>

РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ОСВІТИ В США

Анотація. В статті розглядається проблема альтернативної освіти, актуальність якої зумовлена політичними, економічними, соціальними, культурними змінами, які відбуваються останнім часом у всьому світі, в тому числі й Україні. Ці зміни впливають на трансформаційні процеси в освіті, актуалізують появу нових її форм і видів. Метою статті є дослідження етапів розвитку і виявлення особливостей альтернативної освіти в США, де ця форма освіти існує вже тривалий час і на сьогоднішній день є досить поширеною. Використані методи дослідження (аналіз наукових джерел, систематизація, порівняння, узагальнення отриманої інформації) дали можливість розкрити сутність поняття «альтернативна освіта», визначити її відмінність від традиційної освіти, виявити і охарактеризувати основні етапи розвитку і становлення альтернативної освіти в США, проаналізувати найбільш поширені види і форми.

Ключові слова: альтернативна освіта; традиційна освіта; розвиток; педагогічні підходи; США.

Вступ. Світ постійно змінюється і впродовж останніх років трансформації у різних сферах зростають у геометричній прогресії. В зв'язку з цим спостерігається невідповідність класичної освіти сучасним вимогам. Тому сьогодні в багатьох країнах світу проявляється все більший інтерес до нетрадиційних, альтернативних форм освіти. Альтернативні школи існують в багатьох країнах світу, зокрема, в США, Великій Британії, Канаді, де вони функціонують на одному рівні з державними. В деяких країнах, наприклад, Фінляндії, альтернативні школи поступово навіть витісняють традиційні, а фінська школа, як відомо, вважається однією з найкращих у світі. Альтернативні школи дають можливість для ефективного індивідуального розвитку особистості, особливо це стосується дітей з особливими освітніми потребами, обдарованих дітей, дітей з етнічних меншин.

Слід підкреслити, що роль альтернативної освіти особливо зростає в сучасних умовах тривалої пандемії коронавірусної інфекції, коли традиційна освіта не здатна ефективно виконувати свої функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема альтернативної освіти досліджується вітчизняними і зарубіжними вченими. Так, Р.Валесва досліджувала досвід реформаторських шкіл Європи першої половини ХХ століття у контексті вивчення теорії й практики гуманістичного виховання. Реалізація теорії вільного виховання в практиці зарубіжних вільних шкіл розкрита в дослідженнях С. Іванова. Розгляду теоретичних і практичних підходів до реалізації ідей «нвої школи» за рубежом присвячені дослідження Н.Вейкшана, Н.Клячкіної. Розвиток альтернативної середньої освіти в США в другій половині ХХ століття розглянула в дисертаційному дослідженні українська дослідниця І.Ветрова. У 2016 році була захищена кандидатська дисертація іншою українською дослідницею О.Єгоровою на тему «Роз-

виток позашкільної освіти у Сполучених Штатах Америки», проте поняття «позашкільна освіта», хоч і має багато спільного з поняттям «альтернативна освіта», більше торкається питань підвищення рівня освіченості учнівської молоді, її вихованості, забезпечення здорового способу життя, попередження девіантних проявів у позашкільний час.

Серед зарубіжних джерел є низка досліджень, присвячених характеристиці альтернативної освіти, різних альтернативних систем. Роботи американських авторів присвячені історії, аналізу сутності, основних характеристик, змісту й методів альтернативної освіти в США (Р.І.Морлі (R.E.Morley), М.А.Рейвід (M.A.Raywid), С.Р.Аронсон (S.R.Aronson), Р.Е.Бучарт (R.E.Butchart), Б.Якобс (B.Jacobs) та ін. Особливо слід зазначити науковий внесок М.Рейвід, яка запропонувала загальну типологію альтернативної освіти [1].

Вважаємо, що зарубіжний досвід функціонування альтернативної освіти недостатньо досліджується українськими вченими, хоч, безперечно, сьогодні цей досвід має надзвичайно важливе значення у вдосконаленні вітчизняної системи освіти. Слід підкреслити, що останнім часом активно обговорюється питання про можливість визнання результатів освіти, отриманої альтернативним шляхом.

Метою статті є вивчення розвитку і виявлення особливостей функціонування альтернативної освіти в США. У процесі дослідження використовувалися в основному теоретичні **методи дослідження** (аналіз наукової літератури, систематизація, порівняння, узагальнення інформації з метою визначення змісту концептуальних понять, виявлення особливостей функціонування альтернативної освіти в США).

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових праць [1-4] дає підстави розглядати альтернативну освіту як педагогічну парадигму в практиці школи,

орієнтовану на створення в спеціально організованому педагогічному середовищі умов для розвитку природжених властивостей дитини й надання їй повної волі для самореалізації; спрямовану на розширення суб'єкт-суб'єктних взаємин з метою прилучення дитини до соціального досвіду у всіх сферах особистого й суспільного життя й забезпечення підготовки до свідомої активності й самостійної творчої діяльності в рамках тісного взаємозв'язку навчання й виховання з навколишнім світом.

Провідною ідеєю альтернативної освіти є твердження, що школа повинна не стільки давати знання, скільки опікуватися розвитком у дітей уміння спостерігати, мислити й робити висновки, а також розбудовувати навички самоосвіти, виховувати пізнавальні інтереси і здатності до самостійності [1; 2]. Альтернативна освіта передбачає:

- варіативність і альтернативність освіти, що дає можливість відійти від традиційної однакової освітньої системи до різноманітності форм і шляхів одержання освіти;

- відкритість освіти, внутрішню розкритість, що демонструє звільнення від будь-яких догм;

- плюралізм освіти, що перетворює альтернативну освіту з уніфікованої системи в різноманітну за цілями, змістом, організацією освітнього процесу, педагогічними підходами і технологіями педагогічну систему;

- самостійність освітніх установ у виборі стратегії свого розвитку, цілей, змісту, організації й методів роботи, включаючи юридичну й економічну самостійність;

- право педагогів на творчість, на власний педагогічний стиль, на свободу вибору педагогічних технологій, підручників, навчальних посібників, методів оцінки діяльності учнів і т.д.;

- право учнів на вибір профілю освіти, на навчання за індивідуальними навчальними планами, на участь в управлінні даною освітньою установою.

Аналіз сутнісно-змістової характеристики поняття «альтернативна освіта» і його трактування зазвичай зводяться до опису різних програм, форм і методів роботи з учнями, які використовуються, як правило, замість традиційних підходів у звичайних навчальних закладах. Тому під альтернативною освітою часто розуміють освіту, структуровану на новаторських методичних принципах і нестандартних стосовно традиційних, загальноприйнятих способів одержання знань.

У цьому зв'язку, говорячи про нестандартність, дуже важливо підкреслити, що в альтернативних школах в організації освітнього процесу опираються на такі основні принципи, як:

- *свобода вибору*, коли кожний учень бере активну участь у розробці власного навчального плану, в який включається й мінімальна база, схвалена міністерством освіти, проте учні все-таки самі визначають, які предмети вони будуть вивчати; вибір дисциплін обмежений тільки самими дітьми);

- *самоврядування*, в процесі якого розв'язуються питання, що впливають на шкільне життя, вони ухвалюються більшістю голосів (тут право голосу мають як учителі, так і учні та їх батьки);

- *самодіяльність учнів у повсякденному пізнавальному процесі*, коли діти вчать і займаються своїми власними справами стільки часу, скільки їм необхідно (у ході цієї діяльності вони реалізують свої власні проекти й захоплюються тими видами діяльності, які їх дійсно цікавлять) [3].

Альтернативна освіта зазвичай представлена такими основними компонентами: *організаційна структура* (пов'язана з формуванням невеликих за обсягом класів; структурування навчальних програм з урахуванням зв'язку навчання з майбутнім життям учнів); *навчальний план і викладання* (забезпечення

варіативності вибору методів і прийомів навчання, включаючи індивідуалізацію навчання, колективний спосіб навчання, компетентнісний підхід, тьюторство і т.д.); *культура й клімат* (орієнтація як на академічний, так і на емоційний і соціальний розвиток дітей); *зв'язок з іншими програмами* (забезпечення тісного зв'язку із громадою, батьками, соціальними службами, органами охорони здоров'я і т.д.)

На основі аналізу наукових джерел у розвитку альтернативної освіти в США можна умовно визначити кілька етапів становлення даної освітньої парадигми:

- перший етап (кінець XVI – початок XIX ст.) – *фрагментарний* – існування в колоніальній Америці різних можливостей навчання (домашня освіта, приватні школи, парафіяльні школи), доступні тільки для заможних громадян;

- другий етап (30- 90 рр. XIX ст.) – *уніфікований* – створення масової загальноосвітньої школи, спроби введення уніфікованої системи освіти, пов'язаної з єдиною системою цінностей, властивих демократичному політичному суспільству і стабільному конституційному устрою;

- третій етап (кінець XIX ст. – початок XX ст.) – *прогресивістсько-експериментальний* – створення на протигагу традиційному авторитарному освітньому процесу і традиційним закладам шкільної освіти експериментальних шкіл і нових дидактичних систем (Ф.Паркер, Дж.Дьюї, К.Уошберн, В.Х.Килпатрик, Х.Рарг, Дж.С.Каунтс, В.Х.Боуд та ін.) на основі ідей прогресивізму;

- четвертий етап (70-і роки XX ст.) – *пошуковий* – активний пошук альтернативних шляхів розвитку освіти США, виникнення поряд з домінуючими авторитарними загальноосвітніми масовими школами альтернативних можливостей навчання (вільні школи, що виникли на основі ліберальної гуманістичної філософії; альтернативні школи, які базувалися на консервативних релігійних і культурних традиціях; школи змішаного типу);

- п'ятий етап (90-і роки. XX ст.) – *інноваційно-реформаторський* – визнання на законодавчому рівні політики створення альтернатив у системі середньої освіти; широке розповсюдження альтернативних шкіл для забезпечення якісною освітою етнічних меншин і невстигаючих у традиційній школі учнів;

- шостий етап (кінець XX ст. – початок XXI ст.) – *варіативний* – активізація федеральної освітньої політики, орієнтація на ріст соціальної справедливості в освіті; розвиток програм освітнього вибору, що приводять до поширення нових типів альтернативних шкіл (школи-магніти, чартерні школи, ваучерні програми, домашнє навчання).

Актуальними й діючими на сьогоднішній день є наступні моделі альтернативної освіти США, що сповідують величезне різноманіття підходів до складання навчального плану, процесу навчання і управління школою:

- школи, що розбудовують унікальні підходи до навчальної програми й навчання (школи Монтесорі; відкриті школи, що беруть початок від британських дошкільних установ);

- Вальдорфські школи; школи, засновані на теоріях психолога Г.Гарднера; школи Paideia, засновані філософом М.Адлером;

- вільні школи й школи самостійного навчання, засновані на концепціях англійського педагога А.Нейлла;

- школи «безперервного прогресу», «школи без стін» і традиційні школи);

- школи, які прагнуть відповідати особливим потребам та інтересам учнів (школи для підлітків, які стали батьками в неповнолітньому віці, школи для тих, хто кинув навчання в традиційній школі і для профілактики цього явища, школи для відрахованих

учнів, школи для ув'язнених, а також школи для талановитих і обдарованих дітей);

- школи, спрямовані на кар'єрне зростання і поглиблений професійний розвиток учнів (школи мистецтв, школи радіо- і телемовлення, школи охорони здоров'я, юридичні школи, науково-технічні школи, учительські школи й школи, де вивчаються академічні предмети з ухилом на міжнародні проблеми, проблеми полікультурності, охорони навколишнього середовища та ін);

- школи, спрямовані на експериментальне навчання, часто засновані на ідеях Дж.Дьюї («Школи без стін» де учні вчать на підприємствах, в банках, у судах, музеях, державних установах замість звичайних класів; «Фоксфайр», де учні навчаються, збираючи й вивчаючи фольклор свого регіону; школи «Навчання відкритих кордонів», де учні вчать в ході експедицій і різних заходів у своїй місцевості);

- школи, спрямовані на організацію, управління й фінансування (незалежні альтернативні школи; школи всередині шкіл; кластери альтернативних шкіл; комплексні системи альтернативних шкіл; чартерні школи);

- альтернативні, або факультативні школи (варіюються від шкіл для проблемних підлітків, правопорушників, учнів, виключених з інших шкіл, до шкіл для обдарованих дітей);

- школи, орієнтовані на кар'єру, або школи з технічним ухилом;

- контрактні школи; школи-інтернати; виправні школи;

- фундаментальні школи; школи в школі;

- полікультурні школи; школи з поглибленим вивченням предметів;

- освітні центри; відкриті програми; ваучерні програми;

- домашнє навчання; інтернет-курси й програми;

- об'єднані школи й коледжі;

- місцеві навчальні центри;

- чартерні школи;

- магнітні школи.

Висновки. Викладений матеріал дає можливість зробити висновок про те, що окремі елементи альтернативної освіти в США мали місце ще в кінці XVI ст. (домашнє навчання, приватні школи, парафіяльні школи), проте активний розвиток різних форм альтернативної освіти відбувається в XX столітті і продовжується сьогодні. Практика сучасної американської альтернативної освіти містить наступні положення: створення культурного середовища для саморозвитку особистості; орієнтація на загальнолюдські цінності, гуманітаризацію й гуманізацію освіти; надання дітям усіх можливостей для їхнього вільного самовизначення й визнання за ними права на власне волевиявлення і соціальний захист; сприяння максимальному розвитку особистості дитини й становлення її як суб'єкта власного життя; залучення дитини до соціального досвіду у всіх сферах особистого й суспільного життя; забезпечення повноцінної підготовки дитини до свідомої активності й самостійної творчої діяльності. Отже, альтернативна освіта реалізує парадигму самореалізації особистості в рамках інтелектуально-духовної взаємодії з педагогом, який організує й направляє цей процес, створюючи для нього найбільш сприятливі умови. Подальшого вивчення вимагає пошук найбільш оптимальних форм альтернативної освіти США і можливостей їх впровадження в освітній простір України.

Список використаної літератури

1. Raywid M.A. Alternative schools: The state of the art. *Educational Leadership*. 2004. № 52 (1). P.26–35.
2. Rutherford R., Quinn M. Special education in alternative education programs. *The Clearing House. A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*. 2010. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00098659909600152>
3. Kozol J. *Letters to a young teacher*. N.Y.: Three Rivers Press. 2007. 289 p.
4. Lake S.E. *Alternative schools: legal guidance for serving special education students*. Horsham, PA: LRP Publications, 2010. 123 p.

References

1. Raywid, M.A. (2004). Alternative schools: The state of the art. *Educational Leadership*, 52 (1), 26–35.
2. Rutherford, R., & Quinn, M. (2010). Special education in alternative education programs. *The Clearing House. A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00098659909600152>
3. Kozol, J. (2007). *Letters to a young teacher*. Three Rivers Press.
4. Lake, S.E. (2010). *Alternative schools: legal guidance for serving special education students*. LRP Publications.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2021 р.

Стаття прийнята до друку 20.10.2021 р.

Kozubovska Iryna

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor
Head of Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

Palkush Vitaliia

PhD Student
Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

Tovkanets Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of General Pedagogy and Higher School Pedagogy
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

DEVELOPMENT OF AN ALTERNATIVE EDUCATION IN THE USA

Abstract. This article is devoted to the problem of alternative education. In modern society we observe really great changes in many fields: policy, economy, communication, international contacts etc. In such conditions the system of education can't be the same as it was during the last two or three centuries. In response to the establishment of standardized and compulsory education alternative education grew up. The aim of the study is to investigate the

development and to reveal the peculiarities of alternative education in the USA. Theoretical research methods have been used in this study: analysis of scientific sources for the: systematisation and generalisation of available data; defining of the essence of basic concepts; identification of the current state of the problem. The results of investigation give possibility to state that alternative school is an establishment with a curriculum and teaching methods that are unusual, nontraditional. Alternative pedagogical approaches may include different structures, as in the open classroom, different teacher-student relationship, as in the free schools and different curricula and teaching methods, as in the Waldorf and Montessori schools. Synonyms for the alternative in this context include non-traditional, non-conventional, non-standardized. In modern times the legal right to provide educational alternatives has become established in many countries. Among them such country as the United States is worth to be mentioned. In the USA a variety of educational alternatives exist at the elementary, secondary and some other levels in four categories: school choice, independent schools, home-based education or home-schooling, self-education. Some schools are based on the pedagogical approaches different from the mainstream pedagogy, while other schools are for gifted students, children with special needs, vulnerable children etc. Alternative schools appeared in the United States more than three centuries ago. They provide special educational conditions for the personal development of each pupil.

Key words: alternative education; traditional education; development; pedagogical approaches; the USA.